

УДК 338.433.4.003.13

Данкевич Є.М.,

К. С.-2. Н.

*Інститут сільського господарства Полісся УААН*

## СТАН ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ТЕХНІКИ В УМОВАХ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

**Постановка проблеми.** Важливою складовою в процесі виробництва сільськогосподарської продукції є технічне забезпечення товаровиробників. Лише за умови наявності необхідних сільськогосподарських машин можлива реалізація генетичного потенціалу вирощуваних культур, адже проведення всіх технологічних операцій регламентовано в часі та вимагає високої якості здійснення обробки ґрунту, посіву, внесення добрив, збирання врожаю тощо. Як показує світовий досвід, прогресивний поступальний розвиток сільського господарства можливий на основі інноваційно-технологічної модернізації виробничого процесу.

Однією з причин низької ефективності господарської діяльності більшості сільськогосподарських підприємств України є низький рівень матеріально-технічного забезпечення [1, с. 29-30]. Основна техніка, що використовується товаровиробниками, вичерпала свій потенціал та потребує заміни. Наявні технічні засоби не дають можливості виробляти конкурентоспроможну продукцію та нарощувати експортний потенціал.

Характерною тенденцією останніх років є укрупнення сільськогосподарських підприємств, створення інтегрованих формувань, що активно оновлюють та застосовують сучасну техніку [10]. Актуальним є дослідження особливостей використання технічних засобів в умовах міжгалузевої інтеграції в аграрному секторі економіки та аналіз впливу забезпечення підприємств основними засобами на економічні показники господарської діяльності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми забезпечення сільськогосподарських підприємств технічними засобами та ефективність їх використання висвітлені в наукових працях М.В. Зубця, М.І. Кісіля, В.І. Кравчука, П.А. Лайка, І.С. Левитського, М.І. Лобаса, М.М. Могилової, П.А. Музики, Г.М. Підлісецького, П.Т. Саблука, В.Р. Сайка, В.П. Ситника та ін. Незважаючи на широке коло питань, які вивчались вітчизняними та зарубіжними науковцями, ряд із них, у зв'язку із поглибленням ринкових відносин на селі, потребують удосконалення та подальшого дослідження, особливо у контексті міжгалузевої інтеграції.

**Постановка завдання.** Метою статті є вивчення ефективності використання сучасної техніки в умовах міжгалузевої інтеграції у аграрному секторі економіки.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Однією з найважливіших проблем ринкового розвитку сільськогосподарських підприємств є їх недостатнє матеріально-технічне забезпечення. Без цього неможливе досягнення високого рівня продуктивності праці, виробництва продукції з низькою собівартістю. Абсолютна більшість вітчизняних аграрних підприємств не мають у своєму користуванні достатньої кількості техніки, а та, що є, застаріла. Наслідком стало порушення технологій виробництва продукції, підвищення негативного впливу на екологію та зниження конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції.

Важливим пріоритетом національної аграрної політики слід вважати технічне оновлення і матеріальне забезпечення сільського господарства. Однак, за останні роки відбулося значне скорочення кількості сільськогосподарської техніки в країні. Погіршення експлуатаційних характеристик техніки приводить до зниження якості польових робіт, внаслідок чого у 2-5 разів збільшуються терміни їх виконання й зростають виробничі витрати на проведення ремонтних робіт, що у остаточному підсумку негативно позначається на собівартості продукції та рентабельності її виробництва [2]. Наявність основних видів техніки в сільськогосподарських підприємствах розглянемо на прикладі товаровиробників Житомирської області (табл. 1).

Проведений аналіз показує, що технічне забезпечення аграрних підприємств не відповідає сучасним техніко-технологічним вимогам сільськогосподарського виробництва. Спостерігається погіршення кількісного та якісного складу всієї матеріально-технічної бази аграрного сектору економіки. Значна частина техніки, яка перебуває на балансі сільськогосподарських підприємств, по суті, непрацездатна. Закупівля техніки простежується лише у великих інтегрованих підприємствах, які здійснюють господарську діяльність на значних площах та мають достатні фінансові можливості для цього.

Ріст навантаження на одиницю техніки приводить до збільшення тривалості періоду збирання врожаю, а отже – до росту його втрат. За розрахунками експертів, втрати врожаю від опадання зерна через затягування строків жнива в 2010 р. становили близько 7,5 млн. т, або близько 20 % вирощеного врожаю [8]. З метою визначення сучасних тенденцій ефективності використання техніки, розглянемо

показники навантаження на основні види техніки сільськогосподарських підприємств Житомирської області (табл. 2).

Таблиця 1

**Наявність основних видів техніки у сільськогосподарських підприємствах Житомирської області**

Види техніки	Рік				2011 р. до 2000 р., од
	2000	2009	2010	2011	
Трактори	10670	4972	3887	3728	-6942
Тракторні причепа	7726	3676	3124	2397	-5329
Сівалки	2447	2204	1663	1571	-876
Сінокосарки	1297	739	536	521	-776
Зернозбиральні комбайни	3325	1684	1215	1132	-2193
Кукурудзозбиральні комбайни	123	37	32	31	-92
Кормозбиральні комбайни	587	465	371	344	344
Льонозбиральні комбайни	423	232	129	113	-310
Картоплезбиральні комбайни	592	234	121	195	-397
Бурякозбиральні машини	348	167	141	111	-237
Жатки валкові	1875	480	391	374	-1501
Доїльні установки	18758	673	611	580	-18178
Роздавачі кормів	1105	166	139	131	-974

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Житомирській області

Таблиця 2

**Навантаження на основні види техніки сільськогосподарських підприємств Житомирської області**

Навантаження	Рік			2011 р. до 2009 р., %
	2009	2010	2011	
Навантаження на 1 трактор ріллі, га	73,1	98,4	100,1	136,9
Навантаження на 1 зернову сівалку площі зернових, га	109,8	133,4	129,9	118,4
Навантаження на 1 зернозбиральний комбайн площі зернових, га	130,6	168,4	171,4	131,3
Навантаження на 1 кукурудзозбиральний комбайн площі кукурудзи на зерно, га	541,1	1166,8	1606,9	297,0
Навантаження на 1 буркозбиральний комбайн площі буряків, га	29,1	40,0	50,1	172,3

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Житомирській області

Впродовж 2011 р. сільськогосподарські підприємства придбали лише 62 % техніки до потреби, а вибуття основних засобів у три рази перевищило їх надходження. Енергетичні ресурси сільськогосподарських підприємств Житомирської області зменшуються досить високими темпами і у 2011 р. в порівнянні з 2007 р. зменшились на 43 %. Енергетичні потужності сільського господарства області із 2007 р. по 2011 р. зменшились із розрахунку на 100 га посівної площі на 37 %, а на одного працівника збільшились на 19 %, що в основному пов'язано із зменшенням кількості працюючих (табл. 3).

Таблиця 3

**Динаміка забезпеченості енергетичними ресурсами сільськогосподарських підприємств Житомирської області**

Показники	Рік					2011 р. до 2007 р., %
	2007	2008	2009	2010	2011	
Енергетичні потужності, тис. к.с.	2353,1	2093,9	1693,9	1437,6	1348,1	57,3
Припадає енергетичних потужностей, к.с.						
на одного працівника	92,3	120,9	107,1	108,2	109,7	118,8
на 100 га посівної площі	611,4	553,3	465,9	376,0	384,5	62,9
Електроозброєність праці, кВт/год	49,2	68,6	71,0	79,6	80,7	163,9

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Житомирській області

Головний узагальнюючий показник ефективності використання основних виробничих фондів – фондівіддача – знижується. Склалася парадоксальна ситуація: витрати підприємств на придбання

основних виробничих засобів зростають, а ефективність їх використання стабільно знижується. Це пояснюється наявністю в аграрних підприємствах великої кількості зношеної техніки та обладнання, серед яких нова, продуктивна техніка, внаслідок її недостатньої частки, не дає належного ефекту.

Характерною особливістю останніх років є укрупнення сільськогосподарських підприємств, створення інтегрованих формувань, що здійснюють виробництво продукції, її часткову чи повну переробку та реалізацію. За рахунок залучення інвестиційних коштів і використання сучасної техніки та обладнання нові агроформування займають все більшу нішу в аграрному секторі виробництва.

Спостерігається міжгалузєва інтеграція, яка передбачає тісну взаємодію та переплетення сільського господарства і промисловості, інших сфер аграрного сектора економіки, їх взаємопроникнення, органічне злиття для підвищення ефективності. Відбувається поєднання сільського господарства та промисловості, економічною передумовою якого є безперервність науково-технічного прогресу. Характерним є те, що дані тенденції мають свій вплив і на формування основних засобів товаровиробників.

За 2011 р. аграрії Житомирщини витратили на закупівлю нової сільськогосподарської техніки майже у три рази більше коштів, ніж за такий же період 2010 р. Підприємствами куплено 290 одиниць сільськогосподарської техніки на суму майже 84 млн. грн. Основна техніка, придбана інтегрованими підприємствами, представлена енергозберігаючими широкозахватними агрегатами переважно зарубіжного виробництва. Найпоширенішими марками техніки є наступні: Case, Claas, John Deere, Fendt, New Holland, Massey Ferguson, Deutz-Fahr. Значним попитом у аграріїв користується білоруська техніка Мінського тракторного заводу.

В інтегрованих сільськогосподарських підприємствах відбувається формування комплексу технологічних машин на основі переважно імпоротної нової та вживаної сільськогосподарської техніки. Використання потужної техніки іноземного виробництва, дозволяє інтегрованим підприємствам скоротити витрати на: утримання техніки (за рахунок збільшення навантаження на одиницю техніки і скорочення її абсолютної кількості); пально-мастильні матеріали; насіння (за рахунок точного висіву) [4].

У виробництво впроваджуються прийоми мінімізації обробки ґрунту спрямовані на енергозбереження, що посилює інтенсивність ґрунтоутворення в агроценозах і підвищує урожайність сільськогосподарських культур. Це дозволяє з меншими витратами засобів виробництва, отримати більш високий урожай сільськогосподарських культур. Так НВП "Райз-Агро" та ТОВ "Агро-Альфа" є одними з перших сільськогосподарських компаній в Україні, які перейшла на "мінімальні технології" обробки ґрунту, що дозволяє: економити паливе в межах 5-7 л/га; збільшити продуктивність агрегатів на 7-8 %; відтворити діяльність ґрунтоутворюючих мікроорганізмів.

Значний економічний ефект при використанні нової зернозбиральної техніки досягається за рахунок якості збирання (втрати зерна при обмолоті на 50–60 % нижчі за вітчизняну техніку) та за рахунок якісного подрібнення та рівномірного розподілу по полю органічних поживних решток, що, як наслідок, призводить до збагачення ґрунту органічною речовиною [1]. Так для прикладу, використання комбайнів Case 7088 в ТОВ "А.Т.К." дозволяє проводити збирання, в середньому, 40-45 га за робочий день, а при організації цілодобової роботи 70-80 га.

Однак, незважаючи на технічну забезпеченість інтегрованих сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарське виробництво України потребує технологічного оновлення вітчизняними та іноземними ефективними, енергозберігаючими та надійними технічними засобами. Для вирішення цієї проблеми необхідний комплексний підхід щодо відтворення технічного потенціалу до рівня потреби та державна підтримка розробки і виробництва сучасних вітчизняних технічних засобів для аграрного сектора економіки.

**Висновки з даного дослідження.** Сучасний стан технічного забезпечення виробників сільськогосподарської продукції наблизився до критичної межі. Близько 80 % технічних засобів, що залишилися в господарствах, відпрацювали свій нормативний ресурс. Через зношеність та технічну несправність до 25 % їх зовсім не використовуються. Зменшення кількості техніки та зниження рівня її технічної готовності призвело до підвищення навантаження у 1,5-2 рази, що значно затягує строки виконання робіт, порушує вимоги агротехніки та збільшує втрати врожаю.

Іноземна техніка, яку використовують інтегровані підприємства має ряд переваг над вітчизняною, а саме: скорочення втрат при збиранні врожаю; зменшення кількості обслуговуючого персоналу; економія пального; збереження якості продукції; підвищена маневреність. За рахунок повного забезпечення технічними засобами інтегровані формування мають змогу отримувати кращі показники господарської діяльності, підвищувати рівень конкурентоспроможності власної продукції. Проте, технічне забезпечення більшості товаровиробників є недостатнім та потребує системного підходу щодо відтворення технічного потенціалу.

#### Література

1. Білоусько Я.К. Техніко-технологічне забезпечення сільського господарства / Я.К. Білоусько // Економіка АПК. – 2009. – №12. – С. 29–33.

2. Геєць В.М. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: Інноваційно-технологічний розвиток економіки / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко, Б.С. Кваснюк. – К. : Фенікс, 2007. – 564 с.
3. Кононенко М.П. Обґрунтування оптимізації нормативних витрат на виробництво сільськогосподарської продукції / М.П. Кононенко // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 32.
4. Комплексна програма розвитку сільського господарства Житомирської області у 2009–2010 роках та на період до 2015 року / М.М. Дейсан [та ін.]. – Житомир: Рута, 2009. – 304 с.
5. Лукінов І.І. Вибрані праці: у 2-х кн. / І.І. Лукінов – Кн.2. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 794 с.
6. Мазнев Г.Є. Методичний підхід щодо обґрунтування територіального розміщення ремонтно-обслуговуючих підприємств / Г.Є. Мазнев // Економіка АПК. – 2019. – №11.– С. 102–108.
7. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і західного регіону України / редкол: В.М. Зубець [та ін.]. – К. : Урожай, 2004. – 560 с.
8. Підлісецький Г.М. Економічні проблеми технічного забезпечення сільського господарства / Г.М. Підлісецький // Економіка України. – 2008.– №11.– С. 81–87.
9. Саблук П.Т. Агропромисловий комплекс в системі зовнішньоекономічної діяльності України / П.Т. Саблук, А.А. Фесина, В. І. Власов та ін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 242 с.
10. Храмова І.Г. Вертикальна інтеграція в продовольственому секторі Росії (діяльність агрохолдингів) / І.Г. Храмова. – Москва, 2003. – 52 с.

УДК 338.432:631.95

**Власенко І.Г.,**  
**д. мед. н, доцент**  
**Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ**

## АГРАРНА СФЕРА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

**Постановка проблеми.** Декларування конституційних прав громадян на право власності на землю, визнання землі товаром і водночас обмеження прав громадян стосовно розпорядження земельними ділянками сільськогосподарського призначення нині не створило реального господаря землі, а лише зумовило хаос у сільськогосподарському виробництві в частині використання земельних ділянок. Україна має потужний природно-ресурсний потенціал. Лише земельний фонд становить 5,7 території Європи, з яких 42,8 млн. га (майже 71 %) займають землі сільськогосподарського призначення. У результаті реформування 51,4 % цих земель передано у приватну власність 7 млн. селян, з яких на сучасному етапі майже 6,6 млн. оформили державні акти на право власності на земельні ділянки. Більшість селян (4,6 млн. чол.) передали землю в оренду сільськогосподарським підприємствам, інші, в основному, вирощують сільськогосподарську продукцію на присадибних ділянках.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Станом на 01.01. 2011 року в Україні на базі колишніх 11 930 сільськогосподарських підприємств створено 34 715 нових агроформувань ринкового типу з них: товариства з обмеженою відповідальністю – 7934; приватні підприємства – 5831; сільськогосподарські виробничі кооперативи – 1022; акціонерні товариства – 723; фермерські господарства – 11946 та інші форми господарювання. Розвиток земельних відносин і формування продовольчого ринку на теренах України присвячені праці українських учених І.І. Лукінова, П.Т. Саблука, І.І. Баранчика, М.І. Хорунжого, О.В. Шевчука, В. Бурденюка, Л. Шафранської та інших [2; 5].

Проте, відкритим залишається питання забезпечення населення продуктами харчування. Зосередження виробництва у господарствах населення й недостатня кількість агропідприємств, які б постачали продукцію через маркетингові канали, в цілому, негативно впливають на формування необхідних обсягів товарної продукції на загальнодержавному і регіональному рівнях. Процес розвитку економічних відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками та організаційно-правовими формами ринкової інфраструктури стримується через: низький рівень закупівлі сільськогосподарської продукції за прямими угодами, заготівельними й переробними підприємствами, комерційними структурами через біржову торгівлю, торгові доми тощо; відсутність інтервенційних закупівель аграрної продукції (рослинництва і тваринництва) державними структурами. Вищезазначені питання потребують подальших ґрунтовних досліджень та наукових напрацювань.

**Постановка завдання.** Метою статті є вивчення можливості землекористування агросферою України у напрямку забезпечення власного продовольчого ринку, а також проведення оцінки стану